

Fiziksel Tıp ve Rehabilitasyon Polikliniğine Başvuran Hastaların Geleneksel ve Tamamlayıcı Tıp Yöntemlerini Kullanma Durumları: Kesitsel Bir Araştırma

Rümeysa SAMANCI ^{1,2}, Tuba Erdem SULTANOĞLU ¹, Abdulkadir KAYA ^{2,3},
Safnaz ATAĞLU ¹

ÖZ

Amaç: Fiziksel Tıp ve Rehabilitasyon polikliniğine başvuran hastaların geleneksel ve tamamlayıcı tıp (GETAT) uygulamalarını kullanma durumları sorgulamak ve ayrıca ağrı şikayeti veya romatolojik bir hastalığın bu uygulamaları kullanma durumunu etkileyip etkilemeyeceğini araştırmak amaçlandı.

Gereç ve Yöntemler: Bu araştırma, Düzce Üniversitesi Tıp Fakültesi Araştırma ve Uygulama Hastanesi, Fiziksel Tıp ve Rehabilitasyon Polikliniğine 2020 yılı Kasım ayı ile 2021 yılı Nisan ayı arasında başvuran ve araştırmaya katılmayı kabul eden 119 hasta ile gerçekleştirildi. Araştırmada veri toplama aracı olarak; literatür taraması sonucunda araştırmacılar tarafından oluşturulan ve toplam 26 sorudan oluşan anket formu yüz yüze görüşme tekniği ile uygulandı.

Bulgular: Katılımcıların %63,6'sı herhangi bir GETAT uygulamalarını duymuştu ve %17,8'i de bu uygulamalarından en az birini yaptırmıştı. GETAT uygulamalarını duyan katılımcılar arasında en çok duyulan GETAT uygulamaları akupunktur (%74,7), hiruidoterapi (%73,3) ve kupa terapi (%62,7) iken GETAT uygulamalarını yaptıran katılımcılar arasında en çok yaptırılan GETAT uygulamaları ise kupa terapi (%71,4), hiruidoterapi (%23,8), fitoterapi (%19) idi. Katılımcıların cinsiyet, ekonomik durum, çalışma durumu, eğitim durumu, medeni durum, ağrı şikayeti ve süresi, kronik hastalık, romatizmal hastalıklar ile GETAT yöntemlerini kullanma durumlarının ilişkisi incelendiğinde sadece kronik hastalık ve fibromiyalji ile GETAT yöntemlerini kullanma durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur (p<0,05).

Sonuç: Bu çalışmada, ek bir kronik hastalığa sahip olanlarda ve fibromiyaljisi olan hastalarda GETAT uygulamalarının kullanım sıklığının arttığı tespit edildi.

Anahtar Kelimeler: Geleneksel tıp; tamamlayıcı tıp; fiziksel tıp ve rehabilitasyon.

Use of Traditional and Complementary Medicine Methods among Patients Admitted to Physical Medicine and Rehabilitation Outpatient Clinic: A Cross-sectional Research

ABSTRACT

Aim: It was aimed to question the use of traditional and complementary medicine (TCM) applications to patients who applied to the Physical Medicine and Rehabilitation outpatient clinic, and also to investigate whether a complaint of pain or a rheumatological disease would affect the use of these applications.

Material and Methods: This study was carried out with 119 patients who applied to Düzce University Faculty of Medicine Research and Practice Hospital, Physical Medicine and Rehabilitation Polyclinic between November 2020 and April 2021 and agreed to participate in the study. As a data collection tool in the research; The questionnaire form, consisting of a total of 26 questions, was created by the researchers as a result of the literature review and was applied by face-to-face interview technique.

Results: 63.6% of the participants had heard of any TCM applications and 17.8% had at least one of these applications. While the most common TCM applications among the participants who heard about TCM applications were acupuncture (74.7%), hiruidotherapy (73.3%) and cupping therapy (62.7%), the most common TCM applications among the participants who had TCM applications were cup therapy (71.4%), hiruidotherapy (23.8%) and phytotherapy (19%). When the relationship between the participants' gender, economic status, employment status, education status, marital status, pain complaint and duration, chronic disease, rheumatic diseases and the use of TCM methods was examined, a statistically significant difference was found between only chronic disease and fibromyalgia and their use of TCM methods (p<0.05).

Conclusion: In this study, we found that the frequency of use of TCM applications increased in patients with an

1Düzce Üniversitesi Tıp Fakültesi, Fiziksel Tıp ve Rehabilitasyon ABD, Düzce, TÜRKİYE

2Geleneksel ve Tamamlayıcı Tıp Merkezi, Düzce Üniversitesi, Düzce, TÜRKİYE

3Düzce Üniversitesi Tıp Fakültesi, Aile Hekimliği ABD, Düzce, TÜRKİYE

Sorumlu Yazar / Corresponding Author: Rumeysa Samanci, e-mail: rumeysakolukisa@hotmail.com

Geliş Tarihi / Received: 29.03.2022, Kabul Tarihi / Accepted: 24.10.2022

additional chronic disease and in patients with fibromyalgia.

Key Words: Traditional medicine; complementary medicine; physical medicine and rehabilitation

GİRİŞ

Tüm dünyada giderek artan geleneksel ve tamamlayıcı tıp (GETAT) uygulamaları ülkemizde de giderek yaygınlaşmış ve daha popüler hale gelmiştir. Hala isimlendirme olarak ortak bir uzlaşa sağlanamamış olsa da genellikle ‘tamamlayıcı tıp’, hastalık tedavisinde modern tıp uygulamaları ile birlikte kullanılan ancak mevcut sağlık hizmetlerine tam entegre olamamış uygulamaları ifade ederken; ‘geleneksel tıp’ ise ruhsal ve bedensel hastalıklardan korunma, bunları teşhis etme, iyileştirme veya tedavi etme ile birlikte genel iyilik halinin sürdürülmesinde de kullanılan, yüzyıllar boyunca farklı kültürel dokular ile beslenerek nesilden nesile aktarılmış dini inanç ve tecrübelerle dayalı -açıklaması yapılabilen veya yapılamayan- bilgi, beceri ve uygulamaların tümüne verilen addır (1, 2).

Ülkemizde 2012 yılında Geleneksel, Tamamlayıcı ve Alternatif Tıp Uygulamaları Daire Başkanlığı, Sağlık Bakanlığı koordinatörlüğünde kurulmuştur. Ancak 2014 yılında adı Geleneksel ve Tamamlayıcı Tıp (GETAT) Uygulamaları Daire Başkanlığı olarak değiştirilmiş, en son olarak da Geleneksel, Tamamlayıcı ve Fonksiyonel Tıp Uygulamaları Dairesi Başkanlığı olarak güncellenmiştir. 2014 yılında Resmi Gazete’de Geleneksel ve Tamamlayıcı Tıp Uygulamaları Yönetmeliği yayımlanmıştır. Bu yönetmelikte, 15 adet GETAT uygulaması tanımlanmış olup bunlar şu uygulamaları kapsamaktadır: Akupunktur, apiterapi, fitoterapi, hipnoz, sülük uygulamaları, homeopati, kayropratik, kupa uygulaması, proloterapi, larva uygulaması, mezoterapi, osteopati, ozon uygulaması, refleksoloji ve müzik terapi. Ayrıca, bu yönetmelikte her bir uygulama için bu uygulamaları yapacak personel, endikasyon/kontrendikasyon, uygulama merkezinde bulunması gereken malzemeler ayrıntılı ve net bir şekilde açıklanmış olup bu şekilde, usulsüz yapılan GETAT uygulamalarının önüne geçilmesi ve denetlemelerin artırılması hedeflenmiştir (3).

Yaşlanırken malignite, diyabet, hipertansiyon, osteoartrit gibi kronik hastalıkların artmasıyla birlikte aynı zamanda sağlıklı kalmak için günümüzde birçok insan artık modern tıbbı ek olarak yan etkilerinin az olması ve daha az girişimsel olması sebebiyle tamamlayıcı tedavileri sıklıkla tercih etmektedirler. Birçok hastalıkta kullanım yeri olan GETAT uygulamalarının en başında ise kas iskelet sistemini ilgilendiren hastalıklar gelmektedir (4). Bu çalışmada herhangi bir sebeple Fiziksel Tıp ve Rehabilitasyon polikliniğine başvuran hastaların GETAT uygulamalarını kullanma durumlarını, ne sebeple kullandıklarını, ağrı şikayeti yada romatolojik bir hastalığın kullanma durumunu etkileyip etkilemeyeceğini araştırmak hedeflendi. Ayrıca, araştırmamızda sorduğumuz sorular ile hastaların GETAT yöntemlerine farkındalıklarını artırmak da amaçlandı.

GEREÇ VE YÖNTEMLER

Bu tanımlayıcı ve kesitsel araştırma, Düzce Üniversitesi Tıp Fakültesi Araştırma ve Uygulama Hastanesi, Fiziksel Tıp ve Rehabilitasyon Polikliniğine 2020 yılı Kasım ayı

ile 2021 yılı Nisan ayı arasında başvuran 119 hasta ile gerçekleştirildi. Çalışmaya 18 yaş ve üzerinde olan, herhangi bir sebeple Fiziksel Tıp ve Rehabilitasyon polikliniğine başvuran hastalar dâhil edildi. İletişim problemi olan ve soruları cevaplayamayacak olan hastalar, Düzce Üniversitesi Araştırma ve Uygulama Hastanesi Fiziksel Tıp ve Rehabilitasyon polikliniğine başvurusu olan ancak çalışmaya katılmak istemeyen hastalar ile 18 yaş altında olan hastalar dahil edilmedi.

Araştırmada veri toplama aracı olarak; gerekli literatür taraması sonucunda araştırmacılar tarafından oluşturulan ve toplam 26 sorudan oluşan anket formu yüz yüze görüşme tekniği ile uygulanmıştır. Ankette katılımcının sosyodemografik özelliklerini içeren tanımlayıcı sorular ile katılımcıların 2014 yılında yayımlanan GETAT Uygulamaları Yönetmeliği’nde belirtilen GETAT uygulamalarını kullanım durumu ve nedenlerinin değerlendirildiği sorular yer almaktadır.

Çalışmaya başlanmadan önce Düzce Üniversitesi Tıp Fakültesi Etik Kurulundan 02.11.2020 tarihli ve 2020-237 sayılı kararı ile onay alındı. Anket doldurulmadan önce hastalardan bilgilendirilmiş sözlü ve yazılı onam alındı. Çalışma Helsinki Deklarasyonu Prensipleri’ne uygun olarak yürütüldü.

İstatistiksel Analiz

Çalışmanın istatistiği yapılırken tanımlayıcı istatistiklerde sayısal değişkenler ortalama ve standart sapma, kategorik değişkenler ise sayı ve yüzde olarak verildi. Sayısal değişkenlerin dağılımına histogram grafikleri ile bakıldı. Kategorik değişkenlerin analizinde ki-kare testi kullanıldı. İstatistiksel anlamlılık düzeyi $p < 0,05$ olarak kabul edildi. Analizlerde SPSS 23.0 paket programı kullanıldı.

BULGULAR

Katılımcıların %74,8’i (n=89) kadın, %25,2’si (n=30) ise erkekti. Katılımcıların yaş ortalaması $40,20 \pm 11,3$ olarak hesaplandı. Hastalara ait diğer demografik veriler Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1. Katılımcılara ait demografik bilgiler

Özellikler	n	%	
Yaş (Ortalama±SS)	40,20±11,3		
Cinsiyet	Erkek	30	74,8
	Kadın	89	25,2
Medeni durum	Hiç evlenmemiş	21	17,6
	Evli	82	68,9
	Boşanmış	13	10,9
	Eşi ölmüş	3	2,5
Öğrenim Durumu	Okuryazar değil	6	5,0
	İlkokul	33	27,7
	Ortaokul	20	16,8
	Lise	28	23,5
	Yüksekokul-üniversite-lisansüstü	32	26,9
Çalışma durumu	Çalışıyor	52	43,7
	Çalışmıyor	67	56,3
Ekonomik durumu	İyi	29	24,4
	Orta	77	64,7
	Kötü	13	10,9

Katılımcıların ağrı durumu, kronik hastalık ve romatizmal hastalık bilgileri Tablo 2’de yer almaktadır.

Tablo 2. Katılımcıların ağrı durumu, kronik hastalık ve romatizmal hastalık bilgileri

	n	%
Ağrı şikayeti	110	92,4
Kronik hastalık	67	6,3
Romatizmal hastalık	45	66,2
Romatoid artrit	20	43,5
Ankilozan spondilit	9	19,6
Psöriatik artrit	5	10,9
Fibromiyalji	16	34,8
Enteropatik artrit	1	2,2
Sistemik lupus eritematosus	0	0,0
Sjögren	0	0,0
Sistemik skleroz	0	0,0
Gut	0	0,0

Katılımcıların %63,6’sı herhangi bir GETAT uygulamalarını duymuştu ve %17,8’i de bu uygulamalarından en az birini yaptırmıştı. Katılımcıların GETAT uygulamalarını duyma ve yaptırma oranları Tablo 3’de gösterilmiştir.

Tablo 3. Katılımcıların geleneksel ve tamamlayıcı tıp uygulamalarını duyma ve yaptırma oranları

GETAT uygulamaları	Duyma oranları (n=75)		Yaptırma oranları (n=21)	
	n	%	n	%
Akupunktur	56	74,7	1	4,8
Apiterapi	5	6,7	0	0,0
Fitoterapi	32	42,7	4	19,0
Hipnoz	21	28,0	0	0,0
Sülük (Hirudoterapi)	55	73,3	5	23,8
Homeopati	7	9,3	2	9,5
Kayropratik	3	4,0	1	4,8
Kupa (Hacamat)	47	62,7	15	71,4
Larva (Maggot)	7	9,3	0	0,0
Mezoterapi	7	9,3	0	0,0
Proloterapi	1	1,3	0	0,0
Osteopati	2	2,7	0	0,0
Ozon	33	42,7	1	4,8
Refleksoloji	6	8,0	1	4,8
Müzik terapi	7	9,3	0	0,0

‘Geleneksel ve tamamlayıcı tedavi yöntemlerinden daha detaylı bilgi almak ister misiniz?’ sorusunu katılımcıların %63,4’ü ‘evet’, %35,6’sı ‘hayır’ şeklinde cevaplamıştır. GETAT uygulamalarını duyan katılımcıların %43,42’si internet, radyo, televizyon, gazete gibi yollarla, %17,11’i aile/akraba, %13,16’sı ise arkadaş aracılığıyla GETAT uygulamalarını duymuştu. GETAT uygulamalarını yaptıran katılımcılar ‘Geleneksel ve tamamlayıcı tedavi yöntemleri size nerede uygulandı?’ sorusuna en çok %61,9 oran ile ‘sağlık kuruluşu dışında bir yer’ cevabını vermişlerdir. GETAT uygulamalarını yaptıran katılımcılar ‘Geleneksel ve tamamlayıcı tedavi yöntemlerini kullanırken ne tür sorunlar yaşadınız?’ sorusuna %71,4’ü hiç sorun yaşamadığını, %23,8’i maddi olarak zorlandığını, %4,8’si yan etkilerle karşılaştığını belirtmiştir. GETAT uygulamalarını yaptıran katılımcılar ‘Geleneksel ve tamamlayıcı tedavi yöntemlerini kullandığınızda hangi sonuca ulaştınız?’ sorusuna %42,9’u kısmen yarar sağladığını, %28,6’sının yarar sağladığı, %28,6’sının da ne yarar, ne zarar sağladığını düşünmüştür. ‘Geleneksel ve tamamlayıcı tedavi yöntemleri kullanıyorsanız sebebi nedir?’ sorusuna %38,14’ü daha önce hiç duymadığı için, %24,74’ü ayrıntılı bilgisi olmadığı için, %23,71’i etkinliğine inanmadığı için, %13,4’ü ise zarar vereceğini düşündüğünden dolayı tercih etmemiştir. GETAT uygulamalarını yaptıran katılımcılar ‘Tekrar geleneksel ve tamamlayıcı tedavi yöntemlerini tercih eder misiniz?’ sorusuna %85,7’si ‘evet’, %14,3’ü ‘hayır’ şeklinde cevaplamıştır. GETAT uygulamalarını yaptıran katılımcılara sorulan anket sorularına ait veriler Tablo 4’te yer almaktadır.

Katılımcıların cinsiyet, ekonomik durum, çalışma durumu, eğitim durumu, medeni durum, ağrı şikayeti ve süresi, kronik hastalık, romatizmal hastalıklar ile GETAT yöntemlerini kullanma durumlarının ilişkisi incelendiğinde sadece kronik hastalık ve fibromiyalji ile GETAT yöntemlerini kullanma durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur (Kronik hastalık ve fibromiyalji için p değerleri sırasıyla: p=0,048, p=0,021) (Tablo 5).

Tablo 4. Katılımcılara sorulan anket sorularının verileri

		n (118)	%
Geleneksel ve tamamlayıcı tedavi yöntemlerinden daha detaylı bilgi almak ister misiniz?	Evet	76	63,4
	Hayır	42	35,6
Geleneksel ve tamamlayıcı tedavilerden hangi yolla haberiniz oldu?	İnternet, radyo, televizyon, gazete vb.	33	43,42
	Arkadaş	10	13,16
	Aile /akraba	13	17,11
	Hekim	6	7,89
	Hemşire /eczacı/ diğer sağlık mensupları	5	6,58
	Komşu	5	6,58
	Diğer hastalar	4	5,26
Geleneksel ve tamamlayıcı tedavi yöntemleri kullanmıyorsanız sebebi nedir ?	Daha önce hiç duymadım	37	38,14
	Etkinliğine inanmıyorum	23	23,71
	Zarar vereceğini düşünüyorum	13	13,40
	Ayrıntılı bilgim olmadığı için	24	24,74
GETAT uygulamalarını yaptıran katılımcılara sorulan anket sorularının verileri		n (21)	%
Geleneksel ve tamamlayıcı tedavi yöntemlerini en son ne zaman kullandınız?	6 ay veya daha az	8	38,1
	1-3 yıl	10	47,6
	4-7 yıl	1	4,8
	10 yıl ve üstü	2	9,5
Geleneksel ve tamamlayıcı tedavi yöntemleri size nerede uygulandı?	Devlet hastanesi	2	9,5
	Özel hastane/Merkez	3	14,3
	Özel hekim muayenehanesi	3	14,3
	Sağlık kuruluşu dışında bir yer	13	61,9
Geleneksel ve tamamlayıcı tedavi yöntemlerini kullanırken ne tür sorunlar yaşadınız?	Hiç sorun yaşamadım	15	71,4
	Maddi olarak zorlandım	5	23,8
	Yan etkilerle karşılaştım	1	4,8
	Temin etmekte zorlandım	0	0,0
	Tıbbi tedavimi aksattım	0	0,0
Geleneksel ve tamamlayıcı tedavi yöntemlerini kullandığınızda hangi sonuca ulaştınız?	Yarar sağladı	6	28,6
	Kısmen yarar sağladı	9	42,9
	Ne yarar, ne zarar sağladı	6	28,6
	Zarar sağladı	0	0,0
Tekrar geleneksel ve tamamlayıcı tedavi yöntemlerini tercih eder misiniz?	Evet	18	85,7
	Hayır	3	14,3

GETAT: Geleneksel ve tamamlayıcı tıp.

Tablo 5. Katılımcıların cinsiyet, ekonomik durum, çalışma durumu, eğitim durumu, medeni durum, ağrı şikayeti ve süresi, kronik hastalık, romatizmal hastalıklar ile GETAT yöntemlerini kullanma durumlarının ilişkisi

		Evet		Hayır		p
		n	%	n	%	
Cinsiyet	Kadın	17	80,95	71	73,20	0,459
	Erkek	4	19,05	26	26,80	
Ekonomik durum	İyi	4	19,05	25	25,77	0,468
	Orta	16	76,19	61	62,89	
	Kötü	1	4,76	11	11,34	
Çalışma durumu	Çalışıyor	9	42,86	42	43,30	0,970
	Çalışmıyor	12	57,14	55	56,70	
Eğitim durumu	Okuryazar değil	1	4,76	5	5,15	0,641
	İlkokul	3	14,29	30	30,93	
	Ortaokul	4	19,05	16	16,49	
	Lise	6	28,57	22	22,68	
	Yüksekokul-Üniversite-Lisansüstü	7	33,33	24	24,74	
Medeni durum	Hiç evlenmemiş	2	9,52	18	18,56	0,151
	Evli	14	66,67	68	70,10	
	Boşanmış	5	23,81	8	8,25	
	Eşi ölmüş	0	0,00	3	3,09	
Ağrı şikayeti	Var	20	95,24	90	92,78	0,685
	Yok	1	4,76	7	7,22	

Tablo 5 devamı		Evet		Hayır		p
		n	%	n	%	
Ağrı süresi	1 yıldan az	3	15,00	22	24,44	0,182
	1-5 yıl	13	65,00	36	40,00	
	5-15 yıl	4	20,00	25	27,78	
	15 yıldan fazla	0	0,00	7	7,78	
Kronik hastalık	Evet	16	76,19	51	52,58	0,048
	Hayır	5	23,81	46	47,42	
Romatizmal hastalık	Evet	11	68,75	34	65,38	0,804
	Hayır	5	31,25	18	34,62	
Romatoid artrit	Evet	2	18,18	18	51,43	0,052
	Hayır	9	81,82	17	48,57	
Fibromiyalji	Evet	7	63,64	9	25,71	0,021
	Hayır	4	36,36	26	74,29	
Ankilozan spondilit	Evet	3	27,27	6	17,14	0,460
	Hayır	8	72,73	29	82,86	
Psöriatik artrit	Evet	2	18,18	3	8,57	0,372
	Hayır	9	81,82	32	91,43	
Enteropatik artrit	Evet	1	9,09	0	0,00	0,071
	Hayır	10	90,91	35	100,00	

TARTIŞMA

Günümüzde kas iskelet ağrısı şikayetleri olan hastalar, modern tıbbi tedavilerin yanı sıra GETAT tedavi yöntemlerini de sıklıkla tercih etmektedirler. GETAT kullanım sıklığı geniş bir yelpazede olup kullanım için en önemli endikasyon ise kas iskelet sistemi ağrıları ve romatolojik hastalıklar oluşturmaktadır (5).

Çalışmamızdaki katılımcıların %63,6'sı herhangi bir GETAT uygulamasını duymuştu. Literatürde yapılan çalışmalara bakıldığında, GETAT yöntemlerini bilme oranlarının %60-90 arasında olduğu görülmektedir (6). Bizim çalışmamızdan elde edilen bulgular da literatür ile benzerlik göstermektedir.

Fizik tedavi polikliniğine başvuran 318 hasta ile yapılan bir çalışmada, %32,1'inin herhangi bir GETAT uygulaması yaptığını tespit etmişlerdir (7). Kronik kas iskelet ağrısı nedeniyle fizik tedavi gören hastalarda GETAT yöntemlerinin değerlendirildiği bir çalışmada hastaların %12'si ağrı nedeniyle en az bir GETAT yöntemini tercih etmişti (4). Bizim çalışmamızda ise katılımcıların %17,6'sı da GETAT uygulamalarından en az birini yaptırmıştı. Ülkemizde kas iskelet sistemi hastalıklarında tamamlayıcı ve alternatif tıp yöntemleri kullanım sıklığının değerlendirildiği bazı çalışmalarda oranlar % 35,4 ila %46,2 arasında değişmekteydi (4, 8, 9). Bizim çalışmamızdaki uygulama oranlarının daha az olmasının sebebi sadece Sağlık Bakanlığı tarafından onay alınan GETAT uygulamalarının sorgulanmasından kaynaklı olabilir.

Aydil ve arkadaşları Fiziksel Tıp ve Rehabilitasyon polikliniğine başvuran hastalar ile yaptığı bir çalışmada GETAT yaptıran hastaların %58,8'inin hacamat, %47,1'inin masaj, %20,6'sının sülük tedavisi yaptığını belirtmişlerdir (7). Ferahman ve arkadaşlarının fizik tedavi ünitesinde tedavi alan hastalar arasında yaptığı çalışmada ise GETAT yaptıran hastalar arasında en yaygın olanı yine kupa tedavisiydi (%57) ve ardından sırasıyla akupunktur (%24) ve sülük tedavisi (%19) gelmekteydi (4). Bizim çalışmamızda ise GETAT

uygulamalarını yaptıranlar arasında sırasıyla en çok kupa terapi (%71,4), sülük tedavi (%23,8) ve fitoterapi (%19,0) tercih edilmişti.

Yapılan çalışmalar göstermektedir ki hastaların GETAT uygulamalarının büyük çoğunluğu ile ilgili bilgiyi daha çok internet, medya ve yakın çevrelerinden edinmektedir (7, 8, 10). Bizim çalışmamızda hastalar en sık internet, radyo, tv, gazete gibi yollarla GETAT uygulamalarını duymuştu.

Literatürde GETAT yöntemlerini kullanan hastaların memnuniyet düzeyinin genel olarak yüksek olduğu görülmüştür (11, 12). Bizim çalışmamızda ise GETAT uygulaması yaptıran hastaların %71,5'inin kısmen ya da tamamen fayda gördüğünü, %28,6'sının ise hiç fayda görmediğini tespit ettik ve ayrıca GETAT uygulaması yaptıran hastaların %85,7'si tekrar GETAT uygulamalarını tercih edeceğini belirtmişti.

Yapılan çalışmalar, inflamatuvar romatizmal hastalıkları olan hastaların tamamlayıcı ve alternatif tıp kullanma olasılıkları, noninflamatuvar romatizmal hastalıkları olan hastalara göre daha az olduğunu göstermektedir (8, 13, 14). Bizim çalışmamızda da ankilozan spondilit, romatoid artrit gibi inflamatuvar romatizmal hastalığı olan hastaların GETAT kullanım oranı açısından anlamlı fark yok iken fibromiyaljisi olan hastalarda GETAT kullanım oranı istatistiksel olarak anlamlı yüksekti. Bu durum, inflamatuvar romatizmal hastalıkları olan hastaların, mevcut tıbbi tedavileri ile birlikte GETAT yöntemleri arasında etkileşim olabileceği korkusuyla olabilir (8). Diğer bir sebep ise fibromiyaljisi olan hastalarının modern tıbbi tedaviler ile tam karşılanamamış tedavi ihtiyacı GETAT kullanımını artırmış olabileceğidir.

Literatürde kronik hastalığı olanlarda GETAT yöntemlerinin kullanım sıklığı arttığı gösterilmiştir (9, 15). Bizim çalışmamızda da kronik hastalığa sahip olanların GETAT kullanım oranları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardı. Bu durum, kronik seyreden

hastalıklarda modern tıbbi tedavilerden zaman zaman duyulan memnuniyetsizlikten kaynaklı olabilir (15).

Bazı doğu ülkelerinde GETAT önemli bir sağlık hizmeti biçimi olarak kabul edilmiştir ve sağlık sigortası sistemleri tarafından verilen hizmetler kısmen karşılanmaktadır (8). Bizim ülkemizde ise halen sağlık sigortası ile karşılanmamaktadır. Bundan dolayıdır ki biz de çalışmamızda GETAT uygulamalarını yaptırılan hastaların %23,8'ünün maddi olarak zorlandığını bulduk. Bizim çalışmamızın en önemli kısıtlılığı COVID-19 pandemisinden dolayı örneklem sayısının az olması ve tek merkezli yürütülen bir çalışma olmasıdır.

SONUÇ

Bu çalışmada, kronik hastalıkların varlığı ve fibromiyalji varlığında GETAT kullanımında anlamlı oranda artış görülmüştür. Hastaların GETAT yöntemlerini daha çok internet, radyo, tv, gazete gibi yollar aracılığı ile duymuş olmasından dolayı GETAT yöntemleriyle ilgili halkı doğru bilgilendirmek için onların dikkatlerini daha çok çekecek kamu spotu, pano, afiş gibi yöntemlerle destekleyip toplumun daha çok bilinçlendirilmesi sağlanabilir. Ayrıca, GETAT yöntemleriyle ilgili yapılacak yeni araştırmalar literatüre ışık tutacaktır.

Yazar Katkıları: Fikir/Kavram: R.S.; Tasarım R.S.; Denetleme/Danışmanlık: R.S.; Veri Toplama ve/veya İşleme: R.S.; Analiz ve/veya Yorum: A.K.; Kaynak Taraması: R.S.; Makalenin Yazımı: R.S.; Eleştirel İnceleme: T.E.S., S.A.

KAYNAKLAR

- World Health Organization. General guidelines for methodologies on research and evaluation of traditional medicine. Geneva: WHO Books; 2000: 80.
- Tokaç M. Geleneksel tıbbi akademik yaklaşım: GETTAM. Sağlık Düşüncesi ve Tıp Kültürü Dergisi. 2013; 28: 82-5.
- Geleneksel ve Tamamlayıcı Tıp Uygulamaları Yönetmeliği, Resmi Gazete Sayı No:29158 (27.10.2014).
- Ferahman D, Öneş K, Şirin B, Aydın T, Yıldırım MA, Bardak AN, et al. Evaluation of traditional and complementary medicine methods in patients undergoing physical therapy for chronic musculoskeletal pain. *International Journal of Traditional and Complementary Medicine Research*. 2020; 1(3): 107-11.
- Ay S, Tur BS, Deniz E. Kas iskelet sistemi hastalıklarında sık uygulanan geleneksel ve tamamlayıcı tıp uygulamaları. *Kocatepe Tıp Dergisi*. 2019; 20(3): 147-56.
- Özer Z, Turan G, Bakır E. Dahiliye polikliniğine başvuran hastaların geleneksel ve tamamlayıcı tıbbi karşı tutumları ve etkileyen faktörler. *J Health Pro Res*. 2020; 2(3): 102-12.
- Aydil S, Arifoğlu Karaman Ç, Küçükakkaş O. Fizik tedavi polikliniğine ağrı ile başvuran hastalarda geleneksel ve tamamlayıcı tıp uygulamaları hakkındaki farkındalığın değerlendirilmesi: tanımlayıcı ve kesitsel araştırma. *J Tradit Complem Med*. 202; 4(2): 22.
- Ulusoy H, Kaya Güçer T, Aksu M, Arslan Ş, Habiboğlu A, Akgöl G, et al. The use of complementary and alternative medicine in Turkish patients with rheumatic diseases. *Archives of Rheumatology*. 2012; 27(1): 31-7.
- Güngörmüş Z, Kıyak E. Ağrı yaşayan bireylerin tamamlayıcı ve alternatif tedaviye ilişkin bilgi, tutum ve davranışlarının değerlendirilmesi. *Ağrı*. 2012; 24(3): 123-9.
- Ünal M, Dağdeviren HN. Geleneksel ve tamamlayıcı tıp yöntemleri. *Fam Med*. 2019; 8(1): 1-9.
- Kılıç KN, Soylar P. Geleneksel ve tamamlayıcı tıp uygulamalarına başvuran bireylerin tutumları, başvurma nedenleri ve memnuniyet düzeylerinin incelenmesi. *J Tradit Complem Med*. 2019; 2(3): 97-105.
- Kaur J, Hamajima N, Yamamoto E, Saw YM, Kariya T, Soon GC, et al. Patient satisfaction on the utilization of traditional and complementary medicine services at public hospitals in Malaysia. *Complement Ther Med*. 2019; 42: 422-8.
- Breuer GS, Orbach H, Elkayam O, Berkun Y, Paran D, Mates M, et al. Use of complementary and alternative medicine among patients attending rheumatology clinics in Israel. *Isr Med Assoc J*. 2006; 8: 184-7.
- Rao JK, Kroenke K, Mihaliak KA, Grambow SC, Weinberger M. Rheumatology patients' use of complementary therapies: results from a one-year longitudinal study. *Arthritis Rheum*. 2003; 49: 619-25.
- Ak N, Baran Aksakal FN. Bazı Aile sağlığı merkezlerine başvuranların geleneksel ve tamamlayıcı tıp uygulamaları ile ilgili bazı bilgi ve tutumları. *J Tradit Complem Med*. 2020; 3(2): 191-8.